

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 20/03/2023

Makale Kabul Tarihi: 05/04/2023

**SLAVOJ ŽIŽEK, YAMUK BAKMAK: POPÜLER
KÜLTÜRDEN JACQUES LACAN'A GİRİŐ, TUNCAY BİRKAN
(ÇEV.), İSTANBUL: METİS YAYINLARI, 2005, 234 Sayfa,
ISBN: 975-342-469-8.**

Mevlüt ALTINTOP*

Gökhan BAK**

Gerçeğin ne olduğu insanoğlunun kadim meselelerinden biridir ve bu kadim mesele anlam ile doğrudan ilişkilidir. Anlam ise hayatı yaşanılır kılan en temel motiftir. Zira insan bir şeyi anlamlandırabildiği oranda mutmaindir. Bu bağlamda modernite öncesi dönemde gerçek olgusuyla, hakikat kelimesi üzerinden üstün/aşkın bir güce nispetle kurulan metafizik ilişki, çok daha rahatlatıcı ve bugüne göre çok daha konforludur. Çünkü anlam, anlayabilene her yerdedir. Modernite, bu metafizik ilişkiyi koparmasa da kopma derecesine getirerek hayatın periferisine salıvermiştir. Bu dönemde merkeze yerleştirilerek araçsallaştırılan aklın önü ne kadar açılmışsa, soyut dünyanın mimarı anlamın üzeri o kadar örtülmüştür. İnsanın anlam diye bir derdinin olmadığı ya da anlamı bulanların arayanlar olduğu dönemdir. Postmodern dönem ise kopmanın yaşandığı zaman dilimidir ve bu kopma, anlamı hayatın içinden söküp savurmuştur. Zaman, anlamsızlığın pazara indirilip anlam diye satıldığı zamandır. Oysa anlam yoksa, gerçek de yoktur ve pazarlanan gerçek olmayandır. Söylenebilecek tek gerçek varsa, bu mevzuyu modern (ki dolayısıyla postmodern) paradigmayı kullanarak temize çekmek için yapılan tüm faaliyetlerin birer fantezi olduğudur. Tıpkı Slovaj Žižek'nin *Yamuk Bakmak*'ta yaptığı gibi. Žižek, *Yamuk Bakmak*'ta, gerçeğin ne olduğu, nasıl elde edileceği, gerçek değil gerçekliklerin var olduğunu ve

---

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü, mevlutaltintop@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1731-9064.

** Doktora Öğrencisi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İngilizce İşletme Bölümü, gokhanbak2010@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4520-0930.

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bu gerçekliklerin içinden nasıl çıkılacağı meselelerine postmodern dönemin içinden bakmayı deniyor.

"Bilim adamları doğruluğu arıyorlar, ara sıra buluyorlar da, sanatçılar doğruluğu aramıyorlar, bu nedenle buldukları da yok; felsefenin ise bilim ve sanat arasında paradoksal bir yeri var, çünkü filozoflar doğruluğu arıyorlar, ama bulamıyorlar" (Dieter Mans'tan aktaran Tepe, 2016, s. 15). Slavoj Źiřek'in *Yamuk Bakmak* adlı eserinde temele aldığı gerçek kavramına yönelik değerlendirme manidardır.

1989 yılında yayımlanan *Yamuk Bakmak*, Tùrkeye 2004 yılında çevrilmiştir. Metis Yayınları etiketini taşıyan kitabın evirisi Tuncay Birkan tarafından yapılmıştır. "Popùler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř" alt başlığını taşıyan iki yüz yirmi altı sayfalık eser, üç blùmden oluşmaktadır.

Źiřek, uyguladığı yöntemi, yamuk bakmak olarak nitelendirmekte ve bu yöntemin gerçeği daha net görmeye yardımcı olacağını savunmaktadır. Ona göre düzgün bakmak, birçok ayrıntıyı kaçırmaya neden olmaktadır ve gerçeğin büyük bir blùm, ayrıntılarda gizlidir. Gözden kaçan ayrıntıların görünmesine olanak sağlayan bir yöntem olan yamuk bakmak, bir kùltürde yer alan yüksek/üst kùltür ile popùler/alt kùltür oğelerinden birer tanesinin seçilerek karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Felsefe, psikoloji, psikanaliz, siyaset, edebiyat ve popùler kùltür ekseninde yüksek oranda film eleştirisi içeren bu yöntemle yapılan çıkarımlar, birçok kùltür oğesine teşmil edilerek nitelendirilebilir ve sınıflandırılabilir özelliğe sahiptir.

Źiřek, yöntemin çıkış noktası ve işleyiş biçimini, n Söz'de net olarak açıklamıştır: Walter Benjamin'e (1892-1940) göre, "bir kùltürün en yüksek tinsel ürünlerini, aynı kùltürün sıradan, bayağı, dünyevi ürünleriyle okumak teorik açıdan yıkıcı ve verimli sonuçları doğuracaktır" (Źiřek, 2005, s. 7). Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Sihirli Flt'ndeki ideal aşık çiftini, Immanuel Kant'ın (1724-1804) evlilik tanımıyla birlikte okumak buna örnektir. Kant'a göre evlilik, "karşı cinsten iki yetişkin şahıs arasında cinsel organları karşılıklı olarak kullanma konusunda yapılmış sözleşmedir" (Źiřek, 2005, s. 7). Źiřek'nin deyişiyle *Yamuk Bakmak*'ta buna benzeyen bir yöntem kullanılmıştır. Karşılaştırma için, üst kùltür temsilcisi olarak seçilen Jacques Lacan'ın (1901-1981) karşısına, alt kùltr temsilen başta Alfred Hitchcock (1899-1980) olmak üzere sinema, film noir, western, bilim kurgu, dedektif romanları, ki eserleri

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

konumlandırılmıştır. Žiřek, Jacques Lacan'ı, kitle kùltürünün kendine has örnekleri aracılığıyla ve onlarla birlikte okumaya çalışmaktadır. Ayrıca bu yöntem uygulanırken metnin içinde Immanuel Kant, Marquis de Sade (1740-1814), Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Karl Marx (1818-1883), Sigmund Freud (1856-1939), Franz Kafka (1883-1924), James Joyce (1882-1941), Stephan King (1947-) gibi isimlerin yanında birçok yazar, yönetmen ve filme atıfta bulunmaktadır.

Üç ana bölümden oluşan kitabın, Gerçeklik Ne Kadar Gerçektir adlı birinci bölümü, Gerçeklikten Gerçeęe, Gerçek ve Maruz Kaldığı Deęiřimler, Arzunun Gerçeęinden Kaçmanın Yolu şeklinde üç alt başlıktan oluşmaktadır. Žiřek bu bölümde, Lacan'ın gerçek anlayışı çerçevesinde gerçeklikleri ve niteliklerini ele almaktadır. Gerçeęin ne durumda nasıl değişerek gerçekliklere dönüştüğü, bu süreçte maruz kaldığı değişimler ve okur açasından arzusunun gerçekliğinden ve gerçekle karşılaşmaktan nasıl kaçabileceğine yönelik değerlendirmeler yapılıyor. Hayatı, "Objet Petit A"¹ olarak tanımlayan Žiřek, gerçeğin ne kadar gerçek olduğu sorusunu cevaplamada Antik Grek felsefesinin iře yarayacağını ileri sürmektedir. Bunlar, Parmenides'in takipçisi Zenon, hocasının iddiasını kanıtlamak için öne sürdüğü paradokslardır.

Zenon'un paradokslarından en ünlüsü, Akhilleus ve kaplumbağayla ilgili olandır. İlyada'da Akhilleus'un Hektor'u yakalamak için boşuna uğraştığını anlatan kısım, Ezop'un "tavşan ve kaplumbağa" fablı ile çaprazlanarak oluşturulan bir metindir. Bu kovalamaca, hiç bitmeyen bir rüya gibidir; kaçan hiçbir zaman yakalanmayacak, kovalayan hiçbir zaman yetişemeyecektir. Konu, hızlılık veya yavaşlık değildir. Herhangi bir şekilde yakalama oluştuğunda, kaçanı kovalamadaki libidinal güç ortadan kalkacağı için bu kaçma-kovalama ilişkisi, hiçbir zaman sonlanmayacak ve hareketsizlik ortaya çıkacaktır. İkinci paradoks, Herakles'in sürekli attığı ok ile ilgilidir. Zenon'a göre atılan oklar, mekân içinde bir yer işgal ettiği için hareket söz konusu değildir. Bu durum hareket ederken birden çakılıp kalmaya veya rüyalaradaki hareketli hareketsizliğe benzemektedir. Herakles'in durumu, tıpkı taşı yokuş yukarı iten ama bir türlü zirveye ulaşamayan Sisifos veya ölmeyerek durmadan ızdırap çeken Tantalos'ta olduğu gibi, sürekli aynı şeyi yapmaya mahkûm

---

¹ Objet Petit A: Hiçbir zaman gerçekleşmeyen ve gerçekleşmeyecek olan, sonlanmayan arzu anlamına gelmektedir.

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

edilmeye benzemektedir. Herakles'in ok atmayı, Sisifos'un taşı itmeyi veya Tantalas'un ızdırap çekmeyi bırakması, eylemin yarım kalmasıyla sonuçlanacaktır. Burada, hareketli bir hareketsizlik söz konusudur. Zenon'un üçüncü paradoksu, gidilen bir mesafenin hiçbir zaman bitirilemeyecek olmasıdır. Herhangi bir yere giden kişi, gittiği yolun her aşamasında, kalan yolun yarısını tamamlamak zorundadır ve bu sonsuza kadar devam etmektedir. Dolayısıyla, amaca ulaşamamanın nedeni olarak bir hareketli hareketsizlik söz konusudur. Buradaki asıl mesele, eylemin sonuçlanması değil, eylemi yapıyor olmaktır. Çünkü süreci devam ettiren şey, eylemin libidinal ekonomisidir.

Hitchcock Hakkında Asla Çok Şey Bilinmez, başlıklı ikinci bölümde Külyutmazlar Nasıl Yanılır, Hitchcockçu Leke, Pornografi-Nostalji-Montaj: Bir Bakış Üçlüsü şeklinde üç alt başlık yer almaktadır. Žižek bu bölümde, Hitchcock'un filmlerinde yer verdiği sahneler eşliğinde izleyiciyi yanılttığının izi sürmektedir. Hitchcock'un farkı, film çekimlerinde kullandığı ve alışıldık olmayan tekniklerden ileri gelmektedir. Bu teknikler arasında leke, kaydırmalı teknik, Öteki'nin bakışı gibi yöntemlerle alanlar açarak izleyiciyi başka bir boyuta taşımaktadır. Çektiđi sahneler ve oluşturduğu atmosfer aracılığıyla bir suçluyu masum, bir mazlumu suçlu gösterebilmektedir. Hitchcock kendine has yönetmenlik numaralarıyla, toplumsal normları rafa kaldırabilmektedir.

Žižek'ye göre, Hitchcock filmleri oral, anal ve fallik evrelerine göre oluşturur. Oral evre sıfır derecesidir, filmin ve montajın herhangi bir anlamı yoktur. Dođal, kendiliğinden, dolaysız ve efektsiz sessiz komedi filmleri buna örnektir. Bu tür filmlerde kadrajda görünen görünür, görünmeyen tabii olarak kalır. Žižek, anal evrede montajın devreye girdiğini belirtmektedir. Bu evrede film kesilir, ayrıştırılır, eklenir, araya yeni şeyler sokulur, metaforik anlamlar üretilir veya gösterilmek istenen vurgulanır. Fallik evrede ise bilinçaltı ve bilinçdışına seslenilir. Çekim açıları, renkler, sesler insandaki iç-dış gerilim hesaba katılarak oluşturulur. Özellikle korku, dehşet, üzüntü, hüzün, suç, bastırılmış duygular ön plana çıkarılır. Bu akışta, ön planda bir şeyler olurken arka planda da mutlaka olumsuz veya kötücül şeyler olmaktadır. Normal görünen akışın içinde tekinsiz unsurlar bulunmaktadır.

Bilinçaltını ve bilinçdışını yetkinlikle kullanan Hitchcock, izleyicisini manipüle etmeyi başarmaktadır. İnsanların bilinçaltında

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bulunan güvensizlik, ötekilik, suçluluk, korku, cinsellik gibi konuları tahrik edebilmenin yollarını bulmuştur. Seyirci, bu paralel işleyişe ortak edilerek gerginlik yaşaması sağlanmakta ve büyölü fantezi ile rasyonelleşmiş irrasyonel yanılısma bir arada verilmektedir. Hitchcock, bütölün bu süreçlerde Freudcu anlamda izleyicinin libidinal potansiyelini kullanmakta ve cinsel haz kozunu her daim tetikte tutmaktadır. Žižek'ye göre Hitchcock, ideal olanı anlatırken âdeta kamerayı izleyicinin bilinçaltına yönlendirir ve oradaki libidinal dürtüyü harekete geçirir. Burada yapılan, konuyu tersine çevirmedi; yönetmen kendi konusunu değil, izleyicinin kendisini anlatmaktadır. Hitchcock izleyicisi üzerinde o kadar etkilidir ki onda, izledikleri üzerinden suçluluk psikolojisi bırakabilmektedir.

Fantezi, Bürokrasi, Demokrasi başlıklı üçölncü bölölümün alt başlıkları: İdeolojik Sinthome, Postmodernlięin Müstehcen Nesnesi, Biçimsel Demokrasi ve Huzursuzlukları şeklinde-dir. Bu bölölümde bir çok kavram ve konu bir arada değerlendirilir. Ses, ikinci bölölümde yoğun değinilen görölntü kadar etkilidir. Sinemada sesin ideolojik kullanımının psikanalitik çölzömlenmeleri yapan Žižek, sesin de görölntü kadar bilinçaltıyla ilişkili olduğu ve hayatın içine sirayet ettiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, görölntü için mümkün olandan fazlasının ses ile yapılabileceğini ileri sürmüştür. Ses ile korku, dehşet, cinsellik, gerilim, telaş, endişe verilebilir. Böylece ortam tekinsizleştirilerek bilinçaltına hitap edilirken, bilinçdışı harekete geçirilebilir. Sesi aktarırken de tıpkı görölntüdeki montajda olduğu gibi teknikler kullanılarak değişime uğratabilir. Son kertede sesin üzerinde oynanarak gerçeğin manipölle edilmesi yoluyla yeni gerçeklikler oluşturulabilir.

Bu bölölümün bir diğer önemli konusu, Kafka ile James Joyce karşılaştırmasıdır. İki edebiyatçayı karşılaştırarak modernite-postmodernite üzerinden tartışan Žižek, çoğunlukla yapılan değerlendirmenin aksine Kafka'nın postmodern düşünceye, Joyce'un ise modern düşünceye yakın olduğunu ileri sürer. Modernite ve postmodernite, Kafka ile James Joyce edebiyatı karşılaştırılarak açıklanabilir. Kafka genel olarak modernite, Joyce ise postmodernite ile ilişkilendirilir. Oysa işledikleri konulara ve işleyiş biçimlerine bakıldığında Kafka'nın tarzının, postmoderniteye daha yakın olduğu görölür. Öte yandan kaymalar vardır. Fakat Joyce'un tarzı, modernitenin anlamsal çerçevesiyle daha fazla örtüşmektedir. Bu karşılaştırma,

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bölümün bir diğer konusu olan modernite ve postmodernite tartişmasını ortaya çıkarmaktadır. Kitap sonlarına doğru demokrasi kavramına değinen Žiřek'ye göre demokrasi, birçok açıdan paradoksaldır. Çünkü demokrasi eşitlik, görevler, haklar, örgütlenme tarzları gibi konularda hem çelişmekte hem de ayrıştırmaya neden olduğu toplumu, atomize ederek pasifleştirmektedir. Dolayısıyla demokrasinin, vadettikleri ile gerçekteleştirdikleri üzerinden değerlendirildiğinde büyük bir zıtlık yumağı olduğu görölmektedir.

Yamuk Bakmak'ın iyi anlaşılması için iki önemli konudan ilki, metinde değinilen düşünürün, kitap ve filmlere dair hatırı sayılır birikimidir. İkincisi ise Lacan'ın psikanaliz anlayışı ve kavramlarına olan aşınalıktır. Bu durum doğal olarak Freud'dan miras kalan literatürü de dikkate almayı gerektirmektedir. Bu literatürün metne yansıyan en yalın biçimi, cinsellik ve libido başta olmak üzere korku ve endişe kavramları şeklinde özetlenebilir. Buradaki en önemli vurgu, korku ve endişenin de cinsellik ve insanın libidinal potansiyeli üzerinden yapılmasıdır. Sadizm, mazoşizm, fetişizm gibi uç eğilimler, histeri ve sapıklık gibi kişilik bozuklukların psikanaliz yorumu, normal addedilenin tam tersi olacağı şeklinde dir. Psikanalize göre insandaki ölme (intihar) ve öldürme arzusu (katl), birbirine geçişken hâldedir. Bu bağlamda *Yamuk Bakmak* kitabının, genel olarak aşırılık biçiminde kabule edilen şeylerin, normallik sınırları içinde olduğu izlenimi veren bir alt metne sahip olduğu görölmektedir. Sinemadaki montaj yöntemine atıfla anlatılan bu durum, iyi-kötü karakter diyalektiği açısından iyilik ve kötölüğün, nasıl değişken olabileceği ya da üretilen suni gerçekliğin, nasıl gerçeğin yerine geçebileceği izah edilmeye çalışılmaktadır. Buradan hareketle bürokrasi ile demokrasi kavramlarını, modernite ve postmodernite ilişkilendirmesiyle açıklanmayı deneyen Žiřek, insanın popüler kùltür içinde büyük bir yanılsama yaşadığını, gerçeğin değil üretilmiş gerçekliklerin içinde olduğunu savunmaktadır. Bu durumun psikanaliz yorumu, yaşanan bu süreçlerin aslında insanın özünde var olduğu, bilinçaltında karşılıklarının bulunduğu ve dolayısıyla eyleyenin yine insanın kendisi olduğu yönündedir. Bununla birlikte en baştan beri değinilen cinsellik ve libidinal arzuyla yapılan tüm eylemler de aynı perspektiften değerlendirilmektedir. Varlığın ve eylemlerin genelde psikanaliz, ama özelde cinsellik üzerinden açıklanmaya çalışılması, metnin en büyük kamburu olmaktadır. Žiřek, birinci bölümde gerçeğin hiçbir zaman ulaşılamayacak bir boyut olduğunu, ikinci bölümde son

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

derece kolay biçimde kurgulanarak insanlara sunulduğunu ve üçüncü bölümde de insanların bu sahte gerçeklikler içinde yaşadığını savunmaktadır. Bütün bu süreçler sonunda geline nokta, popüler kùltürdür. Öncelikle Žižek yönteminin, bir sosyal bilimci için son derece heyecan verici bir metot olduğu ortadadır. Burada karşılaştırma dinamiklerinin, muazzam bir anlam derinliği bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir. Fakat öte yandan iyi bir polemikçi olan Žižek, kendi ayağına sıkılmış gözükmektedir. Zira insana dair her şeyi, psikanaliz bağlamında açıklamaya çalışmak, meseleyi sadece çözülemez hâle getirmekle kalmayıp sulandırmanın da önünü açmaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın girişinde belirtildiği üzere, modern/postmodern perspektifteki tüm bakış ve yapılan tüm yorumlar gibi, Žižek'nin bakışı ve yorumu da bir fanteziden öte değildir.

Kaynakça

- Tepe, H. (2016). *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Žižek, S. (2005). *Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.